

Rešimo slovenščino!

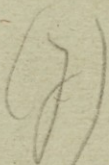
Ne spakujte se!

Govorite naravno, neprisiljeno!

Ne pišite nemške slovenščine!

(Ponatisk iz »Slovenca«)

Janez Kalan

Ljubljana 1938

Založila Jugoslovanska knjigarna

Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Karel Čeč)

13

486.3 - 06 (049.2)

108168 a

D7724/9950

Ta (160) 3

Rešimo slovenščino!

Slovenščina se zdaj pači tako, da bo mogoče vso tujo navlako iz nje iztrebiti samó z največjim naporom. Tem težje, ker je ta tujščina prišla že med ljudstvo, ki se napačnosti seveda ne zaveda. Ravnokar sem dobil pismo od kmečke žene, ki prosi pomoči v zadevi svoje pravde in piše: »Odrlo se me je«. Kdaj so naši ljudje govorili tako zverženo?! In to velja danes za napredno, fino slovenščino! Gotovo se ženi imenitno zdi, da zna tako moderno slovenščino, kakršne nje predniki niso znali!

Komur je za pravilnost in lepoto našega jezika, naj stori, kar more, da se ta plevel z naše njive iztrebi!

S samim »Pravopisom« se to ne bo dalo doseči, ker pravopis ne govori o skladnji.

Popačenost je prišla večinoma po časopisju. In ker se napake po časnikih še vedno ponavljajo, bi se dalo temu odpomoči samó tako, da bi se časniki redno nadzirali in sproti opozarjali, kaj ni prav in kaj se ne sme. — Osebno pa bi bilo treba vsaj izobražence, ki delajo debele napake: »se ga dobi«, »luno se vidi«, »10 para« itd., opozoriti: Prijatelj, to ni slovensko! — Sicer ostane naš jezik neozdravljiv bolnik...

Če posamezniki ne morejo vsega storiti, naša prosvetna uprava bi bila poklicana za pravilnost in čistost jezika storiti vse, kar se da.

Tale razpravica je lani izhajala v »Slovincu«. Da bi ne ostala pozabljena, bodi ponatisnjena!

Razpravica je seveda nepopolna, ker sem si le z največjo silo utrgal čas, da napišem vsaj najpotrebnejše za rešitev poštene slovenščine. Zakaj tega ne storé drugi, ki imajo več časa, ali so vsaj mnogo bolj poklicani za to?!

Sempatje se je slišal tudi kak glas, ki z razpravo ni bil zadovoljen. Pismen odziv je bil le eden uvaževanja vreden. Par pripomb je v ponatisku vpoštevanih. Z večino ugovorov so pa dotičniki le potrjevali to, kar tu trdimo, da slovensko ne znajo.

Vobče je bila pa razpravica z zadovoljstvom sprejeta. In želja, naj se ponatisne, izrečena od več strani. Saj vsak človek zdravega okusa mora ljubiti lepoto jezika, napake ga bolé, spakovanje mu je priskutno.

Da bi jo le hoteli prebrati in upoštevati glasniki in tvorci našega javnega mnenja in govorjenja — časnikarji naši!

Rešimo slovenščino!

Da zdaj, ko že na Kranjskem vsak pisari,
že bukve vsak šušmar dajè med ljúdi,
jaz tudi v trop, ki se potí in trudi,
se vrniti želim, se mi ne čudi!

Cela povodenj spakedrane slovenščine je zalila slovensko zemljo. Človek že ne ve, kam bi ubežal pred to povodnijo. V sili sme vsakdo pograbití za rešilno orodje, če se morda vendar dá ta poplava še kako preprečiti. da nas popolnoma ne potopi... Sila, silna sila mi siloma sili pero v desno roko — v obrambo, v rešitev poštene slovenščine.

Ideje so tiste, ki gibljejo svet. Lepim idejam je vredno živeti, zanje se žrtvovati! Jezik je le lupina, le posoda, v kateri se ideje hranijo in prenašajo, oziroma izražajo. V primeri z idejami nekaj postranskega. — Toda brez lupine tudi jedra ni. In tudi posoda, v kateri se jed prinaša, mora biti čedna, snažna; sicer se nam gabi.

Za čistost jezika so poklicani skrbeti strokovnjaki. Saj pišejo, pišejo, pišejo mnogo jezikoslovnega. Pri vsem tem je pa jezik le tako spačen, da človeka, ki ljubi pošteno slovensko besedo, ko bere dan na dan te spakarije, tako zbada, da je težko prenašati. Mi drugi za to nimamo poklica in ne časa. In vendar ni več mogoče mirno gledati, kako se naš jezik mrcvari. Poleg učenjakov bodi torej dovoljena kratka beseda tudi praktiku! Tembolj, ker nekateri možje, ki čutijo isto potrebo, želé, da se tole objavi.

Nikdar niso pisali tako spačene slovenščine kakor zdaj. Kako smo mi stari nekđaj pazili

na čistost slovenščine! V teku zadnjih desetletij pa so nam pisci, ki jezika ne znajo, slovenščino tako skvarili, da je strah! In ne le piše se tako spakedrano, marveč tudi že govori. Danes že večina izobraženstva ne zna več pravilne slovenščine: ne ve, kaj je pravo, kaj je krivo; kaj domače, kaj tuje.

Iz časnikov in knjig je prišla spačenost tudi že med ljudstvo. Ljudje, ki časnike bero, si seveda mislijo, da tisti, ki pišejo, morajo jezik že znati, in so se polagoma iz časnikov in knjig nabrali in našli te spakarije, tako da se danes pači že ne le mestni človek, marveč tudi mnogi po kmetih. Levec je imenoval izgovarjanje končnega »l«-a (»šel«) spakovanje. Potem smemo vsako prisiljeno, zmetnično govorjenje in pisanje imenovati ravno tako. Ne samó končni »l« bi bilo spakovanje, ampak je še mnogo drugega.

Torej »pisatelj«, v prvi vrsti časnikarji, so nam jezik tako skvarili. Ljudje, ki od peresa žive, ki je pisanje njih poklic, ne znajo jezika! Kakor če bi krojač ne znal sukati šivanke, čevljar ne šila, kosec ne kose, kovač ne kladiva. Najmanj, kar se more zahtevati od vsakega, kdor piše za javnost, je, da ima jezik popolnoma v oblasti.

Enako kakor pisci, so pa krivi spačenosti jezika oni, ki slovenščino poučujejo. Kako je mogoče, da danes ljudje, ki so dovršili gimnazijo, slovensko ne znajo? Kdo je temu kriv!? — Nekoliko jih izgovarja to, ker je pouk slovenščine v šoli pomešan s poukom srbo-hrvaščine. »Jugoslovanščina«! Zato je za slovenščino samo malo časa. — Slišali smo pa iz njih ust samih tudi tožbo, da jim drugi profesorji delo kvarijo, ker govore (gotovo ne vsi) tako slovenščino, da ni za nikamor... Profesorji! Lepa reč!!

Sploh bi bila dolžnost mož, ki so se jeziko-slovju posvetili, skrbeti za to, da se jeziku ne dela krivica, da se vedno in povsod piše pravilna slovenščina. In če se v tem greši, bi bili že davno morali javno nastopiti ter se za čast jezika v bran postaviti, povodenj pačenja zajejiti in onemogočiti.

Svojčas je bil Levstik tisti mož, ki je skrbel za čistost slovenščine. Njegov glas je grmel po listih, da se je kar bliskalo. S tem pa je oblake napák res pregnal, ozračje očistil in napravil lepo vreme v deželi slovenščine.

A kake nazore imajo sedaj nekateri učeni gospodje! Slišali smo neverjetne izjave, da naj nam bo merilo in vodilo pisave to, kakor govore po ljubljanskih kavarnah in ulicah. Tudi smo že slišali, da na tem ni mnogo ležeče, kako pišemo in govorimo, samo da se razumemo. Tako!? Neverjetno! Torej naj nam bo Frtaučku Gustl za profesorja slovenščine, Kurenčkova Nežka pa učiteljica? ... Z druge strani pa smo zopet slišali čudno vprašanje: »Kaj je pravilna slovenščina? Kdo more reči, kaj je pravilno?« Ta je spet lepa! S takimi trditvami se odpirajo vrata vsej poljubnosti in vsem zmedam. Če »strokovnjaki« tako govoré, potem ni čudno, ako je tako, kakor je! Če je vseeno, kako pišemo in govorimo, samo da se razumemo, potem začnimo govoriti nemško! Se bomo že sčasoma privadili, da nam bo šlo vedno bolj gladko in bo prišlo splošno v navado. Postali bomo člani velikega naroda in se ne bo treba več prepirati, kaj je pravilno slovensko, kaj pa ne. Dokler pa hočemo ostati Slovenci, tako dolgo pišimo slovensko — in sicer res slovensko! Slovenščina bodi kolikor mogoče slovenska, to je d o m a č a, ne brez potrebe skupaj znesena z vseh vetrov. In to je tisto, proti čemur je treba nastopiti!

Koga bomo pa vprašali, kako naj pišemo pravilno slovenščino? Kje je vir jezika? Kje ima svoje korenine? Jasno je, da tam, kjer je vir vsega narodnega življenja: v narodu samem, v ljudstvu. Ne to se ima ravnati po kakih poljubno narejenih pravilih, ampak pravila se imajo prikrojiti po ljudski govorici! To jasno in naravno pravilo je poudarjal Levstik, po njem se je ravnal Jurčič in drugi pisatelji. Tudi Prešeren se je boril za čisto, pošteno slovenščino. Danes je treba to poudarjati bolj ko kdaj. — Razume se, da znanstveno raziskovanje ta ljudski jezik spopolnjuje; toda ljudski jezik mora biti vir in temelj vsemu.

Če mi torej trdi profesor slovenščine: »Zdaj moč slovenščine ni več v glagolu, ampak v samostalniku; ne več „umivati se je prepovedano“, ampak „umivanje je prepovedano“« (na ljubljanskem kolodvoru), ga moramo vprašati: »Gospod profesor, kdo vam je dal pravico jezik tako preobračati?« Narodu predpisovati, da naj govori, kakor ni navajen, kakor ni v duhu našega jezika?

Jasno je, da danes ne moremo izhajati z besednim zakladom naših preprostih prednikov. Kultura z vsemi svojimi tisočermi pridobitvami zahteva obilico novih besedi, tvorb in oblik. A ves ta razvoj mora temeljiti na prvotni, domači osnovi. Vsak živ jezik se spreminja in napreduje. Toda vsak jezik se mora razvijati iz sebe, kakor se razvija drevo iz sebe, iz svojih korenin, ne iz tujih. Na hruški poganjajo novi poganjki; nikdar pa na hruški ne bo pognala češminova veja. Seveda se da hruška cepiti s tujimi cepiči. Tako se tudi vsak jezik bolj ali manj bogati z besedami drugih jezikov. A to mora biti le vtoliko, vkolikor je resnično potrebno. Česar pa iz tujih jezikov ni potrebno sprejemati, je pačenje jezika. Kaj boš hodil po grablje k sosedu,

če jih imaš sam doma! Kaj na obleko šival za-
plato, če je obleka cela! Zdaj pa je potujčeva-
nje našega jezika toliko, da hoče pravilno
slovenščino zadušiti.

* * *

Vseh tujk se danes v jeziku kajpada ne
moremo ogibati. Dokler je bilo ljudstvo in
njega življenje preprosto, so lahko opravili
brez besedi, brez katerih danes ne moremo več.
Kje pa so poznali naši predniki elektriko, indu-
strijo, bicikel, avtomobil, telefon, gramofon, ra-
dio, politiko in krizo? Tudi o idejah, kompro-
misih, koalicijah, kongresih, kongregacijah,
resolucijah, protestih, demonstracijah in mani-
festacijah niso govorili. Tudi o abstinenci ne.
Te in take besede švigajo danes po vsem svetu,
so mednarodne, zato jim tudi na Slovensko ne
moremo zabraniti pota, če se hočemo razumeti.

Toda tujke naj se rabijo samo
tiste, za katere slovenskega izraza
nimamo! Včasih sicer imamo podobno be-
sedu, pa vendar ne pove popolnoma istega kar
tujka. »Konkretno« in »stvarno«. »Stvarno« ni
tako izrazito kakor »konkretno«. Pravilo bodi:
Rabimo vedno domačo besedo, ka-
dar jo imamo! Le takrat tujko, ko
se je ne moremo izogniti, ali vsaj
ne moremo z domačo besedo tako določeno po-
vedati. Čemu na primer pisati in govoriti ne-
prestano o »tekstilni« industriji? Kaj bi ne bilo
dobro, ko bi rekli: »predilni«: In tako še mno-
gokrat. Nemci so imeli veliko tujk, a jih zdaj
pridno trebijo ter nadomeščajo z domačinkami.
Telefon je Fernsprecher, perón Bahnsteig, ku-
pé Abteil, avtomobil Kraftwagen. Pri nas pa
zdaj mrgoli tujk tudi tam, kjer jih ni prav nič
treba. V stavku petih besedi lahko dobiš tri
tujke! Čemu? Popolnoma nepotrebno pačenje!
Politični listi se kajpada ne morejo ogibati
vseh tujk. Toda rabijo jih veliko preveč: »Iden-

titeta utopljenca se ni dala dognati«. Kako ljubeznivo nerodno! Kakor bi se to ne dalo lepo slovensko povedati. In takih primerov na kupe! Ker pa danes politične liste bere že vse, že tudi naš preprosti človek govori napol latinsko.

Valentina Vodnika »Lublanske novice« so pisale pred 140 leti: »Te dni je eden rekel, de kranjškemu jesihu befedi manka, de je vbog; inu je nekatere nemške besede sa skušhino postavil, od katerih meni, de ih nemoremo po kranjško reči: A kranjski jesik je sam na febi bogat, le ludje so revni na besedah; sato, ker premalo spomina imajo na to, kar ih je mati uzhila.«

Tudi v govoru lahko opažamo, kako je takozvana »inteligenca« nerazsodna in nerodna, da ne zna s preprostim človekom govoriti tako, da bi ga mogel popolnoma razumeti, ko meša v svoj govor brez potrebe polno neumljivih tujk. Ko bi bil res inteligenčen, bi mu morala pamet povedati: tega in tega neuk človek ne more umeti; kaj mu boš torej govoril v jeziku, ki ga ne razume! Saj je jezik zato, da se razumemo, ne da svojo učenost razkazujemo.

Novejši čas pa opažamo, da tudi preprostemu ljudstvu namenjeni, celo nabožni listi te dobre ljudi brez potrebe mučijo z neumljivimi tujkami. Tu velja Prešernova:

Očetov naših jezik potujčavši
si kriv, da kolne kmet molitve bravši.

Ali ni nespametno v takih listih pisati o »problemih«, »avtonomnih organizacijah«, »etičnih vrednotah«, o »življenjskem standardu« itd. Kaj pa vendar mislite?! Take besede so kakor pesek med žitom, ki ga ljudje ne morejo uživati. Da tega vsakemu pamet ne pove! Z otrokom govôri otroško, s preprostim preprosto, z učenim pa, če že hočeš, o »etičnih vrednotah« in »življenjskem standardu«! Saj

se dá večinoma vse podomače povedati, — samo znati je treba! Kdor piše tako potujčeno, si daje javno spričevalo, da slovensko ne zna. Zato še enkrat: Kdor hočeš javno pisati, nauči se slovensko, potem šele piši: če ne,...! Seveda se tudi v listih za preprosto ljudstvo danes ne moreš več ogibati vsake tujke, tudi v nabožnih ne. »Konvertit«! Slovensko »spreobrnene«. Pa je malo nerodno in ne tako izrazito. Kakor tudi »zdržnost« ne tako kakor »abstinenca«. To so mednarodne besede, na katere se bo pač tudi naše ljudstvo polagoma moralo privaditi in se tudi že privaja.

Že po tejle razpravi v »Slovcu« je prinesel »Domoljub« preprostim ljudem članek z naslovom »Naš izseljenski problem«. Kakor nalašč! Pa čemu vendar preprostega človeka mučiti in pačiti z nerazumljivo mu grščino, ko se da to na deset načinov slovensko povedati.

Prav lahko bi npr. namesto »Karitativna zveza«, »Karitativna organizacija ali delo« rabili domačo besedo »dobrodelno«, »dobrodelnost«. — Tudi našo lepo posmrtninsko zavarovalnico so — ne njeni starši, ampak njeni botri — prav brez potrebe nerodno krstili »Karitas«, kar se še sklanjati ne da in jo mnogi poudarjajo na drugem zlogu (!), — ko bi bilo najprimernejše reči lepo podomače »Preskrba«! Ime je vzeto iz nemškega »Caritas-Sterbevorsorge« Namesto prevesti samostavnik, ki izraža jedro, so vzeli pridevnik: lupino. Da je le tuje!

Kar priskutno je, če nam — resnično! — že berači, ki pridejo prosit kruha, prošijo tudi »za en moment« posluha, potem pa na dolgo pripovedujejo, da so »deložirani«, da so »absolutno« brez vsake pomoči, »direktno« obupani. govore o svojih »kolegih«, da so se »informirali«, pa jim ne »konvenira«, da je vse »reducirano«. da naj zanje »interveniramo«, itd. — Seveda je potem vse tudi »deprimirano«, »afek-

tirano«, »deklasirano«, »deplasirano« in »blazirano«. »Faktično res«! — »Ne zamerite, ali ste morda dovršili gimnazijo, ali imate celó univerzo?« »O ne«, pravi, ker ni imel nobene »intervencije« in »subvencije« in potrebne »eksistencije«, ampak se je kar tako mimogrede nalezel tolike učenosti. Ta se danes pobira kar po cesti. — Ljudje božji, nehajte, nehajte, s kolobocijo, če ne, bomo imeli tako babilonščino, da ne bomo več vedeli, ali smo še Slovenci ali ne!

* * *

Toda tuje besede niso edino, kar pači slovenščino. Tuj je tudi duh, ki ga zanašajo v naš jezik. Tuje so jezikovne tvorbe, ki se slišijo sicer slovensko, pa so nemške ali italijanske. Poleg tujih besedi prihaja pačenje slovenščine večinoma iz nemščine, deloma iz italijanščine. Opažamo tole: Čim manj naši ljudje znajo nemško, tembolj sloveščino natezajo na nemško kopito. Deloma pa so Primorci zanesli k nam italijanske oblike. Strahotno je, kako se slovenščina vedno bolj ponemčuje: nateza na nemško kopito!!

Razvoj slovenskega jezika se vrši v tej-le smeri: Ljudje hočejo govoriti fino, izbrano, »napredno«; pošteni, domači izrazi jim niso všeč, iščejo novih, finejših. Pri tem pa jezik vedno bolj potujčujejo, zlasti ponemčujejo. Zato pa je skrajni čas, da se iz slovenščine odpravi vsa nepotrebna tuja navlaka, ki se je v teku zadnjih desetletij vtepla vanjo. »Jezik očistite peg, opilite gladko mu rijo!«

»Ako se tega ne bo moglo odpraviti, se bo v občinskem uradu prinesitelja preiskalo, predno se mu bo nakaznico vnovčilo«. Tako je slovesno proglasilo županstvo mestne občine Novo mesto dne 3. marca 1935. — Nekaj strašnega!!!

Ljudje božji, ali vam ne prihaja slabo, ko kaj takega berete?! Katera mati vas je pa učila take slovenščine? Ali nimate prav nič slovenskih ušes, da ne čutite, da je to neznosna spachenost? Da je to vse prej kakor slovensko, četudi so posamezne besede slovenske. »Prinesitelj« je seveda vzoren Slovenec!

Sploh uradna slovenščina! (Kolikor je še je. Saj smo uradno že napol posrbljeni). Že napisi na vratih glasno oznanjajo, da učeni gospodje za tistimi vrati ne znajo slovensko. »Strank se ne sprejema«. O skladnji slovenski nobenega pojma! Inteligenca!! Zapomni si, pravilno: »Stranke se ne sprejemajo«!

Kako neki se zdaj dijaki uče drugih jezikov in težjih predmetov, ako se svojega jezika, ki ga v glavnem že itak morajo znati, v osmih letih ne morejo pravilno naučiti! Če bi bili mi svojčas v latinščini in grščini delali take napake, kakor jih zdaj delajo v slovenščini, bi bili dobili dvojko ali trojko in bi v istem razredu sedeli še eno leto. Ali zdaj ni več tako? Če pa je, kako da se v tujih jezikih napake ne smejo delati, v domačem pa se smejo — nekaznovano?! Tako omalovažujete svoj materni jezik?! Čast slovenščine in čast srednjih šol zahteva, da bi nihče ne mogel narediti mature, kdor ne zna pošteno slovensko. Da, to bi se smelo zahtevati že pri mali maturi! Štiri leta so zadosti, da srednja šola nauči Slovenca slovenščine! Saj bi jo morali znati že šolarji po dovršeni osnovni šoli. Seveda najprej jo morajo znati — učitelji in profesorji!

»Ako se tega ne bo moglo odpraviti«. »Se bo prinesitelja preiskalo«. »Preden se mu bo nakaznice vnovčilo«. To je najbolj debela in najbolj ostudna napaka. Spaka, ki so jo vnesli v slovenščino v zadnjih desetletjih. Nekdaj je nismo poznali. In to je ravno krivda poklicanih mož, da se temu grdemu pačenju niso takoj in nikoli zadostno po robu postavili.

Sempatja se je pač kdo oglasil proti temu, kakor dr. Tomišek s svojo »Uršo Plut«, ki se »jo« išče. A ti glasovi so bili preredki in prešibki, da bi se bilo zlo zatrla. Da pa odpor proti pačenju vendar nekaj poma-ga, priča to, ker opazamo, da se nekateri pisci in listi, ki so prej tudi to napako delali, tega zdaj vendar ogibljejo. Pri vsem tem se je pa ta spakarija vendar tako razpasla, da jo bo mogoče iztrebiti le z največjim naporom. Ljudje se več ne zavedajo, da to ni slovensko. Ta »se ga, se ga, se ga« regljajo že žabe po vseh slovenskih lužah. Ni pa ne slovensko in nikoli ne bo! Ta »se« je nemški »man« »Wen man das nicht abschafft, wird man den Beibringer untersuchen, bevor man ihm die Anweisungen auszahlt«. »Se ga je obsodilo«, »se ga je zaprlo«, »se ga je obesilo«, te spake švigajo zdaj kar po zraku. Kako je le mogoče slovenskemu človeku tako nerodno govoriti! Lepo domačo obliko kakor nalašč opustiti, pa se tuje grde oprijeti! Slovensko se to reče: »So ga obsodili«, »so ga zaprli«, »so ga obesili«.

Ko smo pisali nemške naloge, nam je rekel profesor, da slovensko mislimo. Zdaj pa je narobe: Slovenci, ko slovensko govoré, mislijo nemško in po nemški skladnji prevračajo slovenščino. Novomeško županstvo bi bilo moralo razglasiti: »Ako se to ne bo moglo odpraviti, bodo v občinskem uradu vsakega preiskali, preden mu nakaznico vnovčijo«. Nemški »man« se v slovenščini izraža s prvo ali tretjo osebo množine, kakor bolj kaže. »Se jo išče«. Napačno! Pravilno: »jo iščejo ali iščemo«. Lepo je tudi z drugo osebo ednine ali množine: »Was man nicht kann, kann man nicht«; slovensko: »Če ne moreš, pa ne moreš«. »Če ne morete, pa ne morete«. Treba je pač poznati duha slovenščine, pa človek ve, kako mora reči. Dobro se »man« slovensko izrazi tudi z besedo »človek«. »Man weiss nicht,

was man tun soll«: »Človek ne ve, kaj naj bi storil«. Prav to je pristno slovensko, dasi je eden kritikov to grajal!! Napačno »naprednim« Slovincem se zdi to predomače, preslovensko, zato so začeli opuščati, namesto tega pa uvajati grdo nemško obliko »se ga«, da pokažejo, da znajo kaj več kakor preprost slovenski človek. A kar je domače, to je tudi dosti napredno. To se sme in mora od vsakega Slovenca zahtevati, da pozna duha svojega jezika, ne pa, da se navzame duha tujega jezika in po tujem domači jezik obrača.

* * *

V zvezi s to napako je druga debela napaka: Ljudje ne znajo rabiti nikavnice. »Ako se tega ne bo moglo odpraviti«. Ostudna napaka! Slišali so, da slovenščina zahteva v nikavnem stavku namesto četrtega drugi sklon. Namesto »knjigo nisem kupil«: »knjige nisem kupil«. Prav! Zdaj pa s tem drugim sklonom skačejo okoli brez premisleka in ga rabijo tam, kjer ni nikakor na mestu. Ne vedo, da je drug sklon samo namesto četrtega, ne pa namesto prvega! Kjer je na mestu prvi, tam se v nikavnem stavku ne spreminja v drugega. Namesto: »ako se tega ne bo moglo odpraviti«, se mora reči: »ako se to ne bo moglo odpraviti. Če se trdivni stavek glasi: »Hiša se je kupila«, potem v nikavnem stavku ne: »Hiše se ni kupilo«, ampak: »Hiša se ni kupila«. Kje imate pa slovenska ušesa, da ne čutite, kako je to grdo?! Človek, ki ima slovensko uho ali čut za pravilno slovenščino, je kakor bi ga s takimi spakami bil po ušesih. To je nemška slovenščina. In vendar tako govoré danes že učitelji in profesorji!

Prav je tudi: »Urša se išče«. Nekateri pa spet menijo, da se stavki s »se« sploh ne smejo rabiti. Kdor to trdi, tudi ne zna slovensko. Tr-

dijo, da »hiša se ni zidala« ni pravilno. Pa je pravilno, kakor je pravilno: »pot se je popravila«, »vrata so se odprla«. Napačno pa: »pot se je popravilo«, »vrata se je odprlo«. — Napačno tudi: »Se jo išče«. Ta »jo« je nemški »sie«, ki se v slov. ne prevaja. »Sliši se ga daleč«. Napačno! »Ga« je nemški »ihn«, ki ga zahteva »man«. A mi ga ne ne potrebujemo. »Sliši se daleč«. Kdo? Zvon. Ne »se ga«! »Se jih sprejema. Napak! Prav: »Se sprejemajo«. In ta »se ga«, »se jo«, »se jih« slišiš zdaj vedno. Vtikajo jih vmes brez vse potrebe, samó da slovenščino pačijo. Da je treba Slovence šele slovenski abc učiti!

Še enkrat: »Išče se Uršo Plut«. Napačno! Pravilno »Išče se Urša«, ali »Iščejo Uršo«, ali »Iščemo Uršo«.

»Tega se socijalistom ne more očitati«. Pravilno: »To se socijalistom ne more očitati«.

»Človeka se ne more primerjati z živaljo«. Pravilno: »Človek se ne more primerjati z živaljo«. Ali: »Človeka ne moremo« ali »ne morete primerjati z živaljo«.

»Novih zavarovanj se več ne sprejema«. Pravilno: »Nova zavarovanja se več ne sprejemajo«. Ali: »Novih zavarovanj več ne sprejemamo«.

»Izjava ne pomenja, da se ga tolerira«. Prav: »da se tolerira«. Ali: da ga toleriramo« ali »tolerirajo«.

»S katerimi se more primerjati samo divjake«. Pravilno: »...se morejo primerjati samo divjaki«.

»Da se jih premesti«. Prav: »Da se premeste«, ali »da jih premestijo ali premestimo«.

»Da bi se ga razumelo«. Dobesedno prevedeno: »Daš man ihn versteht«. Kako je le mogoče tako nerodno govoriti, ko se vendar dá reči tako preprosto: »Da bi ga razumeli«!)

Na cesti nekje sem slišal, ko je oče svaril otroka: »Na sprehodu se ne hodi po travi, am-

pak se gre tam, kjer se je!« Seveda: »Wo man ist! Za slovenska ušesa nekaj strašnega!! Takih kozlov pa kar mrgoli. Ta »se« — nemški »man« — se je zajedel v slovenščino kakor molj v kožuh, da bo treba ta kožuh pošteno preteptsti, da molja uničimo, če ne, nam bo naš slovenski kožuh prejedel. Po tem, kar je bilo spredaj rečeno, je v zgornjem stavku pravilno: »na sprehodu se ne hodi po travi«; kričeče napačen je le konec. »Se gre (bolje: se hodi) tam«, je tudi še pravilno; vendar lepše: »je treba hoditi tam«, ali: »moraš hoditi tam«, kjer si!

Ker se že moramo učiti slovenščine po nemščini, zato bođi povedano: nemški »sich« je pravilno slovenski »se«. Nemški »man« pa nikakor. Treba je povedati drugače. Treba pač misliti in znati slovensko, pa človeku ni treba nič preudarjati, kako bo nemški »man« izrazil.

* * *

Nemškutárijó pa naši ljubi Slovenci tudi še na druge načine, ne da bi se tega zavedali. In sicer je tega nemškutarjenja vedno več. Kakor rečeno: Čim manj nemško znajo, tem bolj slovenščino na nemško kopito natezajo.

Brali smo že: »To ni slučaj«: »Das ist nicht der Fall«. O jej!

Kdo je kdaj prej slišal: »gre v gimnazijo«: »geht ins Gymnasium«? — namesto: »hodi!« Danes pa »gre« že kar splošno slišite!

Ali »svinjski hlev«, kar zadnja leta večkrat slišimo, ko imamo vendar »lepo« besedo »svinjak«!

Enako »majnišká pobožnost«: »Maiaandacht«. Na kmetih tega nikdo ne bo rekel, ko imamo vendar lepe »šmarnice«!

Ali ne čutite, kako je to nedomače, neslovensko?

Lepa domača beseda je »šolar«. Slomšek je vedno pisal o šolarjih. Danes »šolarja« ne slišiš zlepa več. »Šolski otroci«. Seveda: Schulkinder!

Nemški »entsprechen« v prenesenem pomenu pridni Slovenci izražajo tudi dobessedno: »odgovarja«. Pravilno slovensko: »ustrezati«. »Ustreženi zvonovi«.

»Sigurno« je seveda veliko imenitnejše kakor »gotovo«, ker je — italijansko! Danes je vse »sigurno«. Pa mislijo, kako izbrano slovensko govore!

Beseda »izkoristiti« igra zdaj silno veliko vlogo. Vedno se kaj »izkorišča«. Nekdaj te besede nismo poznali. Slovensko je »izrabljati«. Pa mora biti seveda strogo po nemškem. »ausnützen«.

Istotako »izvlečka« nekdanj nismo poznali. Diši po nemškem, da je grdo! »Auszug«. Slovensko: »posnetek«. Čisto naravno! Na skisanem mleku se nabere smetana. Ta se mora posneti in ta posnetek je prav tisto, kar Nemci imenujejo »Auszug« (kvintesenca)

Beseda »manjkati« sicer ni slovenskega izvora, toda udomačena je tako, da je ne moremo pogrešati. »Nedostajati« je še neudomačena in nekoliko nerodna. Toda to italijanko smo naučili, da se slovensko vede. Govorili smo edino: manjka mi kruha, denarja, obleke, tega in onega. Danes ne več tako. Da je natančno po nemškem, pišejo in govorijo: manjka mi denar, kruh, obleka. — »Manjkajo mi knjige«. Nápak! Prav: »manjka mi knjig«.

* * *

Nanovo nam slovenščino zasukavajo po nemško. Stare udomačene besede, ki so morda stvorjene malo po nemščini, pa odklanjajo. Taka beseda je »postava«. Udomačena, ponarodela beseda, — pa se ne sme več rabiti! Zakaj

ne? »Prekmečka«! Mora biti kaj novega, tujega. Ljudje hočejo govortii fino. »izbrano«; zato si volijo »izbrane« besede, — zraven pa delajo debele kozle! Narobe bi bilo prav: preprosto, domače, pa pravilno! Mesto »postave« imamo »zakon«. Toda ta »zakon« ni naš, ni domač, marveč izposojen. Uvajati pa v jezik novo besedo, ki ima v istem jeziku že drug pomen, je vse prej kot modro. Ako ima kak slovanski jezik za »postavo« »zakon«, ima pa za naš pošteni »zakon« drugo besedo (brak). Vi, ki vam ni všeč »postava«, poslovenite nam »Ehegesetz«! »Zakonski zakon«, ali »zakon o zakonu«? Kako je bolj prav?! Ali je jezik zato, da se mešamo, ali zato, da se razumemo? Če ste skovali »predstavo«, zakaj ste zavrgli »postavo«? In »razpolago«, ki je skovana natančno po latinskem »disponere«. »Podleči«, »nasesti« pa natančno po nemškem (unterliegen, aufsitzen). Starodavna »postava« se slovenskemu ušesu desetkrat lepše sliši kakor novopečeni »izvleček«. Sam dr. Breznik mi je rekel, da je »postava« čisto dobra beseda. Prešeren je pel: »si prosto vol'jo vero in postave«. Tudi v novi izdaji sv. pisma imamo postavo: »Mi imamo postavo in po tej postavi mora biti obsojen«. In tako še na več mestih. Če je pa »postava« dobra včasih, zakaj bi ne bila zmirom dobra? Če hočete prevesti »Ehegesetz«, morate rabiti in boste gotovo rabili »postavo«. Če takrat v sili, zakaj ne vedno? Postava je tudi krepkejša beseda od »zakona«, kakor se postavi tudi spodobi! — Nedavno so pisali časniki o zakonu (kot zakramentu); a da smo mogli razumeti, kak zakon menijo, so morali dati v oklepaj »brak«. Torej potrebujemo še posebnega tolmačenja našega poštenega zakona! Tuji zakon je domači zakon izpodrinil kakor jež lisico, da mora iskati zavetja pri sosedu. Dajmo mu staro pravico spet nazaj! Zakon naj bo zakon, postava pa postava! Kaj

bi nam jezikoborci zmedo delali, da se še razumeti ne moremo!

Sploh naj bi se besede, ki imajo dvojen pomen, ne rabile brez potrebe, ker lahko motijo — vsaj če nimajo na sebi naglasa. Taka beseda je »bolnica«, taka tudi »svetnik.« V Zagrebu so igrali igro »Trije vaški svetniki«. Človek ne ve, ali so ti svetniki zemeljski ali nebeški. »Minister je imenoval nove občinske svetnike v Ljubljani«. Časih je imenoval nove svetnike samo papež, zdaj tudi minister. Če se ta beseda v pomenu »svetovalec« že rabi, ji je naglas na prvem zlogu nujno potreben. Da, ko bi bili vsi svetniki tudi svetniki! Dokler pa niso, jih je treba v pisavi ločiti z naglasom. — Isto je z »laže«. Ali res laže, ali je le laže? Zato je mesto zadnjega bolj pametno pisati »lažje«; saj tudi ne pišete »laži«, ampak »lažji«. — Tudi »radi« ima dvojen pomen. Enkrat bolje »zaradi«.

Nekaj čisto drugega so stare, udomačene, četudi nekoliko po tujem posnete besede, kakor pa nove tuje skovanke. Te udomačene tujke so dobile pri nas domovinsko pravico, se slišijo domače, skoraj bi rekel pristno slovensko. Zato jih je tako nespametno izganjati, kakor bi bilo nespametno izganjati iz Slovenije človeka, ki je danes pristen Slovenec, četudi se piše Klein, Groß, Schwarz, Teuerschuh ali Treo, Dereani, Accetto. Četudi so njih predniki prišli iz tujine, so se ti ljudje v teku časa popolnoma udomačili. Podobno bi smelo biti tudi s takimi besedami, kakor je »postava«.

Enako je z besedo »ravno«. Recimo, da je posneta po nemškem »eben«. Zato mesto tega uvajajo in pišejo »prav« in »uprav«. Toda kako boste rekli »ravno prav?« »Prav prav« ali »uprav prav?« Ali vidite, da brez »ravno« ne moremo izhajati? Kaj bi se neki pačili!

S tem pa ni rečeno, da bi ne smeli vzeti iz kakega slovanskega jezika, zlasti iz najbližje nam hrvaščine, kake besede, ki nam je res manjka. Recimo »ukiniti«, ki je že splošno v navadi. Poleg vse čistosti jezika, ki jo ljubimo, mora odločati tudi pamet in potreba. Tudi veliki jeziki se ne branijo vsake tujke, ako je potrebujejo. Ako imajo Čehi za »državo« »stat«, za »morati« »musiti«, Poljaki za »tisk« »prasija« in »druk«, se smemo tudi Slovenci zadovoljiti s »postavo« in z »ravno«.

Glede čiščenja jezika veljaj torej pravilo: **Kar je udomačeno, je domače; zato naj se pusti! Novo nemškovanje in vsako nepotrebno potujčevanje jezika naj se odločno odklanja!** Purizem, čiščenje jezika je potrebno, drugače se naberejo v njem vse mogoče smeti. Toda purizem mora biti pameten, zmeren, ne pretiran! Udomačene tujke rabiti, je naravno; nove skovanke po tujem brez potrebe uvajati, prisiljeno.

* * *

A ne samo na nemško kopito ne gre slovenščine natezati, tudi na nobeno drugo tuje ne! Tudi ne na latinsko! In na latinsko kopito natezaš slovenščino, če pišeš: Luko sem videl, Jaki sem dal, Matije ni tukaj. Spakovanje! Kdo pa tako govori? Nihče! Ker se vsakemu zdi nenaravno, prisiljeno. Če pa nihče tako ne govori, zakaj bi pisali? To je latinska sklanjava, a ne slovenska. Popolnoma tuja slovenskemu duhu. Pošten Slovenec vam ne bo nikdar tako govoril. Jako, Luko, Matijo, Barago, Bonaventuro so nam skovali in predpisali ljudje, ki so se učili ali učijo, da se ne sme reči: Caligulo, Caligulum, ampak Caligulae, Caligulam. Tako je pač prav v latinščini, a vsak jezik ima svoje lastnosti. Ako pišete »Jako, Luko. Bonaventuro«, ima človek skoro skušnjava, da bi vprašal: Katero Jako pa? V pravi

in pristni slovenščini je za sklanjavo mero-
dajna oseba, ne oblika. Nekje se pravi »pri
Slugu«. Nihče ne bo rekel »pri Slugi«, ali »Slu-
go« sem videl, s »Slugo« sem šel; marveč »Slu-
ga« sem videl, »Slugu« sem dal, s »Slugom« sem
šel. In kakor govori narod, tako je naravno,
tako res pravilno; drugo je nenaravno, prisi-
ljeno. Na Črnučah lahko vidite napis na go-
stilni »Pri Rogovilcu«. Če torej ljudje celo be-
sede, ki so ženskega spola, sklanjajo po moški
sklanjatvi, ako pomenijo moškega, potem je
jasno, da duh slovenskega jezika za-
hteva moško sklanjatev. Kako da tudi
»inteligenca« nič ne misli, vidimo iz tega, ker
redno pišejo »Barago«, a takoj nato »Baragova
slika«. Kričeča nedoslednost! Če je »Barago«
prav, potem pišite in govorite tudi »Baragina«
slika, »Lukina« suknja, »Jakin« klobuk, »Mati-
jina« hiša, »Opekine« pridige, »Slugina« dolž-
nost, »kolegina« knjiga! Prosim vas, kdo pa
tako govori? In tudi piše nihče ne, ker bi se
smešili.

* * *

Ljubimo lepoto jezika! A kdaj je jezik naj-
lepši? Kadar je naraven, nepopačen,
pa tudi neprisiljen, nezumetničen.
Umetničenje se mu tako poda, kakor če si
ženska namaže ustnice. Sama sebi se zdi lepa,
človeku zdravega okusa pa se zdi prismojena.
Ali če si divjak tetovira lice, ali naveže šop
perja vrh glave, se mu zdi to strašno imenitno,
nam pa smešno in neokusno.

Taka prisiljenost in umetničenje je tudi
»poizkusiti« in »preizkusiti«, »poiz-
kušnja« in »preizkušnja«. Tudi tega
nekdaj nismo poznali. Kdo izgovarja »po-
izkušnja«? Le kdor se sili. Naravno to ni. Pri-
merjajte besedi »poizkusiti« in »poiska-
ti«, pa vidite, kje je »i« res potreben, kje pa
brez potrebe vrinjen. V besedi »poiskati« »i«

ne morete pogrešati, drugače ta beseda ni več ta beseda. V »poizkusiti« ga kaj lahko pogrešamo, ga prav nič ne potrebujemo. Čemu ta »i« brez potrebe vtikati v besedo ali ga pritikati na začetek besede? Čemu jezik »špičiti«, ko se drugi jeziki le vedno bolj uglajajo, robove odbijajo! Hrvaščina ima fonetično pisavo: vsi robovi, trdote in ostrine so odbite in zglajene. Kako zglajena je italijanščina! Pri nas pa ostrino nanovo uvajajo. Izkopal je ta nepotrebni »i« Levec, dasi je rekel, da se je obrusil. Če se je obrusil, je pač obrušen in ni treba mrtvega več nazaj klicati. Primerjajte besedi »izpregovoriti« in »izgovoriti«! Pri drugi besedi »i« res izgovarjamo, zato ga moramo tudi pisati: pri prvi ga nihče ne izgovarja, razen če se sili. Zato ni vzroka, da bi ga pisali. — »Novi pravopis« pripušča obe obliki. Posledica tega bo: mešanica, zmeda, kakor je bila sicer že zdaj. Isti pisatelj piše včasih »poizkušnja«, drugič »poskušnja«. Zakaj? Prvič se je spomnil, da se mora siliti; drugič je na to pozabil in je zapisal, kakor mu narekuje pamet. Neki nabožen pisatelj redno piše »poizkušnja« in redno »skušnjava«. Nedavno smo brali: »Kraljica se pelje na izprehod; na sprehodu pa« itd. Čemu ta zmeda, ki je prej nismo poznali! Drugod pa beremo tudi takele smešne spake: Nisem ga »izpoznal«, skupaj sta se »izrasla«, dobro je nasprotnika »izdelal«, »grdo se je izlagal«. Ljudje pač hočejo govoriti »napredno«! In »izlagati se« je seveda strašno »napredno«, »zlagati« preveč domače, preprosto!! — Prosim vas, ne mešajte nam jezika in ne smešite se! Nekaj drugega je »izpoznati«, nekaj drugega »spoznati«; nekaj drugega »zdelati«, nekaj drugega »izdelati«; nekaj drugega »zlititi«, »zgovoriti«, nekaj drugega »izliti«, »izgovoriti«. Pamet nam vелеva: »i« naj se piše tam, kjer pomeni res »iz«

ali »ven«, drugod pa ne! »Iztresti« iz mavhe, »stresti« pa za rame!

Najnovejše, kar smo brali, je »izlorabljati« (!!). Dosledno torej: namesto »zlo« pravilnejše, naprednejše, finejše: »izlo«. O zlati čas zdaj muzam kranjskim pride, ko smo začeli pisati tako »visoko« slovenščino!...

Važno pravilo, ki naj bi se ga držali, če hočemo priti do kake stalnosti, je: **Kar je ustaljeno, naj se ne spreminja!** Če se brez potrebe spreminja, nastaja samo zmešnjava in ne pridemo do edinosti in do stalnosti.

* * *

Fino hočejo ljudje govoriti. Ne vem, kaj drugega bi bilo vzrok, da so — kakor opažamo šele zadnje čase — skoro med staro šaro poslali do sedaj večinoma rabljeno obliko »bi ne« in »bi ne bil« ter skoro izključeno rabijo »ne bi« in »ne bi bil«. Le zakaj stara pravilna oblika ni več dobra?! Ker se jim zdi »ne bi« »finejši«(!) Da bi ne bili nemoderni, pišejo danes že Štajarci »ne bi«, dasi tam nihče tako ne govori. Štiri petine naroda, vsa Gorenjska, Štajerska, Koroška in Primorska z Ljubljano vred, kolikor še govorijo neprisiljeno, govori »bi ne«. Le v nekem delu Dolenjske in Notranjske ljudje pravijo »nab reku«. Gorenjci pa pravimo: »B'ne reku (dvakrat)«. Saj »ne bi« kajpada ni napačen. Ne vidimo pa razloga, zakaj bi vsa ostala Slovenija morala svojo naravno in pravilno domačo izgovarjavo zametavati in jo z drugo zamenjati, kakor da bi bila ta kaj boljša! To je nekaj kolikor toliko prisiljenega, iskanega. Tudi dr. Breznik mi je rekel, da je v tem afektacija (pri onih, ki zdoma tako ne govore). Zakaj neki pisec polaga na jezik »ne bi« loškim kmetom, ko nihče izmed njih tako ne reče? In smešno je, da je neki drug pisec v 2. izdaji svoje knjige prejšnji »bi ne« prevrgel v »ne bi«. Čemu neki?

Svojčas so takole afektirano pisali in besede premešavali: »potem šel je odtod«, »potem vzem sem v roko«. To afektirano pisanje ali spakovanje je prenehalo. Nekaj podobnega je zdaj »ne bi bil«. Kakor rečeno, to ni nepravilno. Toda še bolj pravilno je »bi ne«, ker je najbolj naravno, da nikavnica stoji neposredno pred besedo, ki se zanika: »bi ne rekel«. Imenitno pa je, kar smo že nekaterikrat brali: »bi ne bi bil« (!). Najprej zapiše, kakor je slišal mater: »bi ne«. Potem se spomni: Stoj! »Ne bi bil« je »moderno«! Torej: »bi ne bi bil«! — Le nobene sile jeziku! Govorimo naravno! Matere so nas prav učile, kaj jih bomo popravljali! Vsaka afektacija je zoprna. Govorimo pravilno, podomače, pa bo dosti fino!

* * *

Kako Slovenci slovensko malo znajo, priča med drugim zlasti, ker ne znajo ločiti »saj« in »vsaj«. Ko sta to dva čisto različna pojma! Ker si moramo z nemščino pomagati, da se slovensko naučimo, je treba povedati, da »saj« pomeni »doch«, »vsaj« pa »wenigstens«, kar je nekaj čisto drugega.

Tudi »notri« in »noter«, »doli« in »dol«, »gori« in »gor« zamešavajo. Ker hoče fino govoriti ali pisati, pa naredi napako: »notri« je šel, »doli« je padel.

Besede »svèt« v sklanjavi ne znajo izgovarjati. Ne »svèta«, ampak »svéta«.

»Potrebščine« ne ločijo od »potrebe«. In ker se jim »potrebščina« zdi bolj napredno, jo rabijo namesto »potrebe«.

»Planinka čisti krv.« »Krv« je seveda finejša kakor »kri«! Prav tako, kakor če bi namesto »brv« pisali »bri«. Imenitno!!

»Hči« in »hčer« zamenjavajo, kakor da je »hčer« imenovavnik! »Hči« se sploh zlepa več ne piše. Če ne »hčer« pa »hčerka«. Hčerka pa je nežno ime in pomeni nežno ljubko deklico.

Danes pa hoče biti vse nežno in ljubko. »Hčerka je očeta držala, ko ga je sin s sekiro pobijal«. Zares nežna in ljubka hčerka!!

Dalje ne znajo ločiti določenih od nedoločenih pridevnikov. Redno se zdaj piše: »Kdo drugi«. Kdo je ta »drugi«? Kdo ga pozna? Edino pravilno: »nekdo drug«. Kakor tudi ne »vsaki dan«, ampak »vsak dan«. »Krvav pot potil«, ne »krvavi«. — Določna oblika se zdi pravilnejša, finejša, pa jo rabijo tudi tam, kjer ni prav. To je smešno! »Tu se dobi vsak dan sveži kruh«. Napačno! Pravilno: »svež«. Pa da pek, ki prodaja žemlje, ali pleskar, ki dela napise, ne ve, kako je prav: — da nepravilnost ni finesa — tega jima ni toliko zameriti. A to je javne graje vredno, da to uredniki naših listov z debelimi črkami v naslovih glasno oznanjajo, da ne znajo slovenščine, ker vedno in dosledno pišejo n. pr. »Ledeni val se bliža«, »Desetletni deček zgorel«, »Sedemdesetletni starec ubijalec«. Kakor da sta desetletni deček in sedemdesetletni starec nam vsem stara znanca, ki jih vsi poznamo, in ledeni val da je eden in edini na svetu, ki ga poznamo že iz davnih časov!

Večkrat ne poznajo in ne ločijo časov. Skoro redno se zdaj v pogojnih stavkih o preteklosti piše v sedanjiku: »Ko bi to vedel, bi ne šel.« Pa govori o preteklosti! Seveda: »bi« in »bil« sta si podobna; torej dosti, če se zapiše enkrat! Jezikovne napake so, se zdi, kakor kužni bacili, ki se širijo od človeka do človeka. Kakor bi se bili ljudje med seboj domenili: odslej bomo začeli v preteklosti »bil« opuščati! A edino prav je in ostane: »Ko bi bil vedel, bi ne bil šel«. Toda čemu brez potrebe črnilo tratiti, ko sta si pa »bi« in »bil« tako podobna! Ena črka je vendar malenkost, za katero se ni vredno brigati!... Tudi te napake nekdanj nismo poznali, zdaj je postala kar sploš-

na. V pogojnih stavkih so pretekli čas kratkoma odpravili.

Kako ljudje malo mislijo, priča, ker skoro redno pišejo: »polovična vožnja«. Vožnja in voznina jim je vseeno. Polovična vožnja se pravi, če hočeš priti v Maribor, je dosti, da se pelješ do Celja, pa si v Mariboru.

Lépo narodno besedo »davi« poznajo, pa je ne znajo rabiti, ko pišejo: »davi ob devetih«. Ob devetih še ni bilo nikoli »davi«. »Davi« pomeni zgodaj zjutraj. »Je pa davi slanica padla«. Ob devetih se začne slanica že tajati.

»Odrekati se svoje pravice«. Od kdaj se tako govori?! Odrekati se čemu! A kar samovoljno ti pisec sklone premetava. — Tudi »nasproti pošte« je napačno; prav »nasproti pošti«. »Nasproti« zahteva kakor »kljub« tretji sklon.

Tudi sklanjati ne znajo. »Čemur«, »čemer«, »čimer«. Seveda tudi ne »komur« in »komer«. To je že »višja matematika«. Res je, da so si te oblike podobne, toda pošten Slovenec mora znati vse to dobro ločiti. Komur, pri komer, s komer. Čemur, pri čemer, s čimer. — Gotovo v nobenem drugem jeziku ne pišejo javno ljudje, ki ne znajo sklanjati in spregati!

»Ampak« se pogostokrat napačno rabi, kakor poudarja Tomišek v svojem Antibarbaru. Latinski »sed« pomeni slovensko »ampak«. »toda« in »pa«. »Ampak« je na mestu samó pri živem (kontradiktornem) nasprotju: »ne belo, ampak črno«; sicer pa »toda« ali »pa«. Torej »Gospod, nisem vreden, pa reci le besedo«, ne: »ampak reci«!

Če govorimo vesplošno »od smrti vstal«, nevem, zakaj bi morali pisati in moliti po nemškem ali latinskem »od mrtvih«? Naš jezik ima svoje posebnosti in svoje pravice, zakaj bi ga vpregali v tuj jarm?

»Eni delajo, drugi ne« ni slovensko. Eni = einige Prav: »nekateri delajo...«

Večkrat pišejo »Zagorje na Savi« (an der Save) mesto »ob Savi«.

»Na visokem morju« (auf der hohen See); pravilno: »Na širokem morju«.

»Smo na delu« (an der Arbeit); prav: »Pri delu«.

12 »po številu« je nemško: »an der Zahl«.

»Je narediti« (ist zu machen); prav: »Se ima narediti«.

»Izgledati« je skovano tudi po nemškem. Slovensko: »Je videti« (lep). Če zgoraj »je narediti« ni prav, je pa v tem pomenu »je videti« prav. Toda staro pravilno obliko so zavrgli, novo nepravilno uvajajo. Ni čuta za to, kaj je domače, kaj tuje.

Tudi »naravnost« je pogostokrat nemški. Slovensko: »kar«. »Moramo naravnost občudovati«. Prav: »Moramo kar občudovati«.

V leposlovni (!) knjižici beremo »pekar« (!!)

namesto »pek«. Seveda: »Bäcker«!

Tudi »štimumgo« smo že brali! Torej stara poštena »postava« ne velja; nova »štimumga« ta pa! To je naša naprednost!

Tudi stare domače ljudske oblike »vodnik«, »upravnik«, »nabiravec«, »darovavec, razlagavec, ocenjevavec«, niso več dobre, »prekmečke«. Mesto tega le »voditelj«, »upravitelj«, »nabiratelj«, »darovatelj«, »razlagatelj«, »ocenjevatelj«. Pa so prve oblike krajše, krepkejše in lepše, — a ne veljajo za »moderne«! »Vodnik« je samo še hribovski; in vendar je »vodnik« lepa, kratka, krepka beseda. »Upravitelj« pa popolnoma napačna! In se toliko rabi, posebno uradno! Ker se ti samostavniki delajo samo iz nedovršenih glagolov; torej bi bilo pravilno s to končnico le »upravljalatelj« (od »upravljeti«, ne od »upraviti«; kdor upravlja, ta zasluži naslov, ne kdor enkrat upravi.) Ker je pa »upravljalatelj« neroden, ostanimo pri prvotni pošteni obliki »upravnik« (kakor se na ljublj. policiji tudi rabi). Lepše bi bilo seveda, »ravnatelj«, ki ga smo ga

že navajeni, — pa so nam ga Srbi poslali v pokoj.

Neumljivo je tudi, zakaj pišemo »žid«. Zakaj besedo »jud« beremo francosko? Bolj »nobel« seveda! Jud ostane jud, obračaj ga. kakor ga hočeš!

Priskutno je tudi že, kako se vedno ponavlja, sicer pravilna, beseda »točno« »Shod se bo pričel točno ob petih. Sv. maša pa točno ob desetih.« I kdaj pa, če ne točno? »Prišel je točno ob tričetrt na pet«. Kaj tu treba praviti, da točno? Vsaka številka, ki jo zapišejo, je »točna«. A čemu to še posebej pisati? Ko bi le hoteli res točno začenjati in prihajati, ne samo pisati.

* * *

To so nekatere napake, ki se pogostokrat ponavljajo. Vseh tukaj ni mogoče naštevati, saj vidite, da jih kar mrgoli — in si še vedno novih zmišljujejo. Najnovejša cvetka, ki smo jo brali, je: »to je od visoke vrednosti«. Kaj si danes pisци vse dovoljujejo, to je že od sile! Slovenščina je od leta do leta bolj nemška.

Glede pisave bi želeli pripomniti še sledeče: Četudi Slovenci vobče nimamo »fonetične« pisave kakor Hrvatje, vendar ni vzroka, da bi besede mnogo drugače pisali, kakor jih izgovarjamo. Zakaj pisati »ničemuren«, če izgovarjamo »nečimrn«? Če govorimo »čebela«, ne kaže pisati »bučela«? Če izgovarjamo »ven«, zakaj pisati »vun«? (To je k sreči že zelo opuščeno). Zakaj bi pisali »odrastel«, če govorimo »odrasel«? Drugi pa pišejo »pal« mesto »padel«, kar je spet na drugo stran pretirano. Na sredi med »pal« in »odrastel« je ravno prav: »padel. odrasel«.

Prav je, da se je »Pravopis« odločil za »kmečki«, kakor izgovarjamo. »Kmetški« je samo gosposki kmet

Malo pametne fonetike tudi nam ne škoduje. Če bi hoteli vsako besedo prenesti na prvotno obliko, kam pridemo! Kar je ustaljeno, pri tem ostanimo!

Dovolite še pripombo: »Tako rekoč«, »tako imenovan«. Novi pravopis hoče tako — po pravilu: »Ako imajo posamezni izrazi še svoj pomen, se pišejo narazen.« Potem pa bi morali pisati tudi »po tem« mesto »potem«. »Tako-rekoč« je en pojem, sestavljen sicer iz dveh besedi, zato ga kaže pisati kot eno besedo. Tudi »pravzaprav« je en pojem. In bolj pravo kakor navedeno pravilo, bi bilo: Kar tvori en pojem, se piše kot ena beseda.

»Gre za to«. — Da bi ne bilo po nemškem »Es handelt sich darum«. To je že res. Toda Nemci ne pravijo: »es geht sich darum«, marveč »es geht darum« Torej je »gre za to« vendarle čisto po nemškem. Dozdaj smo vedno rekli: »Gre se za to«. Sliši se nam bolj domače.

»Štajersko«. Prof. Marn nas je učil: »Štajarsko« je bolj po duhu slovenskem. Resnično: Logar, majar, bajar, štajar.

* * *

Nikar jeziku sile delati! In kar je ustaljeno, nikar spreminjati! To bodi naše pravilo!

Iz tega razloga tudi ni modro, ustaljen, vesplošno rabljen naglas spreminjati in novega predpisovati. Kateri naglas je pravilen? Tisti, ki ga narod splošno rabi. Ker je bil naglas »blagoslóljlen« vesplošno v navadi, se nam ne zdi modro zahtevati, da se odslej mora naglašati drugače: »blagoslovljén«, četudi slovnica po svojih pravilih tako »zahteva«. Kaj nima vsak jezik polno izjem? Kaj je posledica take spremembe? Needinost, zmešnjava. Vsa Štajarska, Koroška in Primorska še vedno naglaša »blagoslóljlen«, samo Kranjska »blagoslovljén«. Pa tudi ta nikakor ne vsa. Duhovnik »blagoslovljén«, ljudstvo skoro izključno »bla-

goslóvljen«; ker ne razumejo, zakaj bi se morali siliti drugače, kakor so vajeni. Niti šolarji, ki se jim blagoslovljén zabičuje (!), se ne morejo zlepa privaditi na novi naglas; dokaz, da je stari naraven, novi prisiljen.

Ko smo že pri sveti besedi, bodi dovoljeno pripomniti še tole: Svetniška imena »Ambrozij«, »Gregorij«, »Vincencij«, »Lavrencij« se nam tudi zdé nekoliko prisiljena. Po naše je »Ambrož«, »Gregor«, »Vincenc«, »Lovrenc«. »Kjer je žena, tam je mož, tako pravi sv. Ambrož.« To je slovensko. Te oblike so bile u s t a l j e n e, zato bi jih ne bilo treba spreminjati. Nove so ukrojene natančno po tem, kakor so nas učili, da pišimo latinska imena na -ius: Tiberij, Horacij, Vergilij. Izgovarjamo pa tega »ij« ne, ampak Vergil, Horac itd., in bi se zdelo nekako prisiljeno, ko bi ga izgovarjali. Saj tudi ne govorimo: »konferencija«, »abstinencija«, »inteligencija«. Tudi v tem smemo razločevati znana, poljudna u d o m a č e n a svetniška imena od drugih, bolj tujih. Da ni treba ravno Slovencem imen svetnikov tako hlapčevsko natančno po latinščini prikrojevati, kaže to, ker imajo drugi narodi čisto po svoje prikrojena in prenarejena imena. Italijansko je Alojzij Luigi, francosko Štefan Etienne, madjarsko Štefan Istvan, Elizabeta Erzsbet, Ludovik Lajoš. Če pa že mora biti Ambrozij, bi moral dosledno biti tudi Antonij! Ker je pa Anton ostal Anton, naj bi pa dosledno tudi Ambrož ostal Ambrož! Drugače pa je z »Jurijem«, ki ni narejen po latinskem.

Ko smo že pri imenih, imamo pa skušnjavo, da bi vprašali še dalje: Če sta »I v a n« in »J o s i p« Slovenca? Pa pravijo, da Ivan je, dasi ne tako domač, Josip pa gotovo ni. A zakaj se mnogi branijo Janeza in Jožeta? Preveč preprosta sta. Janez prekranjski, predomač, »prekmečki«; mora biti kaj finejšega, — tujega! Poznamo »Ivane«, ki so bili še nedavno »Jo-

hani« (!) Torej vse, kar hočete: nemško, laško, hrvaško — samo ne domače, slovensko! — »Janez« in »Jožef« sta vendar najboljše posneta po latinskem izvorniku. Pa bi ne bila dobra?

Opažamo, da ravno ubogim ljudem domača imena niso dosti dobra, marveč hlastajo le po posebnih, izbranih, finih imenih. Kar se jim tako poda, kakor beraču cilinder.

Zato nam v resnici prijetno dene, ker so začeli zdaj ljudje višjih (ne »boljših«) stanov dajati otrokom poštena domača imena. Janez, Marko, Peter, Majda, Metka, Marjanca, Nežka. In mislimo, če je naš ban lahko Marko in ljubljanski župan lahko Jurij, kralj pa Peter in njegov brat Andrej, bi se smeli tudi naši reveži zadovoljiti z domačimi imeni. Ko je na svetu toliko napihovanja in spakovanja, moramo z največjim veseljem pozdravljati stremljenje tistih, ki kličejo in sami po tem ravnajo: Nazaj k naravi! Nazaj k preprostosti! V obleki, v jedi in pijači, v govorjenju in vsem življenju!

* * *

Znana nečastna lastnost Slovencev je, da se tujcu takoj uklonijo in tujega brž oprimejo. Splošno zdaj pišejo naši ljudje »Graz«. Pišejo tudi »Wien«, »Klagenfurt«, »Villach«, češ, to so nemška imena, in v Nemški Avstriji (dasi Avstriji svoje države nikoli ne imenujejo »Nemška Avstrija«, ampak samo »Avstrija«). Čemu tako, ko imamo za navedena mesta slovenska imena »Gradec«, »Dunaj«, »Celovec«, »Beljak«. Ta imena so prvič slovenska, drugič nam pa tako domača kakor Ljubljana. Ali menite, da v Gradcu kdo reče ali piše: Ich fahre nach Ljubljana? Še na misel nikomur ne pride! Samo strogo uradno: na vlaku. Le Slovenec hoče po vsej sili biti suženj. »Ljubljana — Wien«,

kakor beremo po mrtvaških naznanilih, to je spakovanje, za nas žaljivo!

Toda še hujše potujčevanje nam preti zdaj od druge strani. In ponižni Slovenci temu potujčevanju na široko odpirajo vrata. Dobili smo tuji »srez«, »stanico«, »komandirje« in podobne lepote. Med njimi turške besede! Našega poštenega, častitljivega »župana« hoče spodriniti prozaični, dolgočasni »predsednik občine«. In Slovenci se seveda takoj uklanjajo, v potrebi in nepotrebi, uradno in neuradno, temu dolgočasnemu možu. Če se že uradno mora (?) tako pisati, vendar si vsaj med seboj ne pustimo vzeti našega poštenega župana! Namesto »nadzornika« smo dobili »inspektorja«, namesto »ravnatelja« »direktorja«. In Slovenci se seveda vse te tujščine brž z veseljem oprimejo, uradno in neuradno. Hlapčki!

»Brati« menda tudi več ne smemo, samo »čitati«. No, pa mi še vedno rajši beremo kakor čitamo, ker je bolj domače. Le zakaj bi ne bilo dobro?

Najbolj kričeče pa priča, kako brezmiselno ljudje ponavljajo vse, kar slišijo tujega. »pet para«. kar slišiš govoriti skoro vsakega Slovenca. Prav kakor: »Pet krava« — za en groš!

Če prideš zdaj v prodajalno, slišiš vprašanje: »Kaj pa gospod želi?« Tudi to ni slovensko. Nemško je in v slovenščini se sliši tudi nekoliko nevljudno. Slovensko: »Kaj pa gospod želite?«

Kakor vidite, nam tujščina od vseh strani sili v naš čolnič. Če se je ne bomo branili, bomo utonili.

Poleg te nove navlake v slovenščini se pa glede starih nelepkih tujk v šestdeset letih, kar mi pomnimo, ni prav nič zboljšalo. Še danes ti reče izobraženec: Nimam »cajta«, čez en »firkelc« ure! Čisto nobenega napredka — tam, kjer bi bil res potreben!

Če pa je slovenska gospôda v prejšnjih časih tudi toliko klela kakor zdaj, tega ne moremo z gotovostjo trditi. Samo to lahko rečemo, da zdaj veliko kolne. Nočemo reči, da je slovenski »hudič« tako strašno nevaren, da bi človeka kar požrl, — toda lepo pa vpletati v govorjenje toliko kletev, kakor se to pri nas godi, lepo pa to ni. Kletev je surovo govorjenje. »Hudič«, »preklet«, »permejduš«, to so pri nas medmeti, s katerimi se slovenski govor podkrepljuje. In če govorimo o čiščenju slovenščine, jo je treba čistiti in očistiti ne le nepotrebnihi tujk, ampak tudi surovosti. Naše domače kletve res niso tako hudobne, kakor so tuje; dvomimo pa, da bi se v drugih jezikih tako mnogo klelo kakor v slovenskem. V nemškem gotovo ne. Naš »hudič« je slavno znan! Tako govorjenje priča, da je med nami — mnogo surovosti. In to tudi med »izobraženci«!

Toda Slovencem ne zadostuje več kletev v domačem jeziku, marveč hočejo kleti v treh jezikih. In to je vseh grdobji grdobja. To je naša največja sramota! Recimo, če bi že ne bilo greh — toda italijanske in srbske kletve niso navadne kletve, ampak so bogokletstva — pa če bi ne bilo greh, ali ni to nad vse sramotno, da naši ljudje nimajo toliko narodnega čuta, da bi jih bilo sram izposojati si najgrše kletve od tujih narodov! Kaj bi mi rekli, če bi slišali, da Italijani vedno »hudiča« kličejo? Smejali bi se jim in jih za norce imeli. Pri nas pa se je ta nesnaga razpasla tako, da Slovenija danes odmeva od preklinjevanja Boga in božje Matere! Če bi imeli mi práv narodni ponos, bi napeli vse sile, da to grdobo preženemo s slovenskih tal. In če bi jo prijeli res krepko od vseh strani, bi jo vendarle zadušili!

Tudi »ločil« pisci mnogokrat ne znajo prav rabiti. Da je pa na ločilih tudi dokaj ležeče, nam pove znani odgovor orakeljna: »Ibis redibis non morieris«. Iz tega odgovora ne veš, ali boš živel ali umrl, — zato, ker manjka vejice. »Če greš po svetu, nikar se ne zgubi, če ostaneš doma, si bolj varen.« Ali je to prav? Ali se ne more brati: »Nikar se ne zgubi, če ostaneš doma!« Tu sta zapisani dve misli, ki sta si med seboj v nasprotju, zato ju vejica premalo loči. Ker sta pa vendarle v medsebojni zvezi, bi bila pika preveč. Torej je na mestu podpica. In podpičja v takih slučajih največkrat manjka. Podpičja mnogi sploh ne poznajo, pa je včasih potrebno.

Vejic je včasih preveč, včasih premalo. Kar smešno je, kar opažamo šele zadnja leta, da mnogi mislijo, da pred vsakim »da«, »ker«, »kakor« in »ali« mora stati vejica, naj velja kar hoče! Zakaj mora biti pred temi besedami pogostokrat vejica? Samo zato, ker se z njimi navadno pričenjajo stranski stavki. Kjer se pa s tako besedo nov stavek ne pričinja, nima vejica nič opraviti. »Tako, da«...! Nemci pišejo »sodass« kot eno besedo, pri nas pa jih ločujejo z vejico! »Ne zato, ampak, da«... »Ne, toda, ker«... V teh primerih je vejica pred »da« in pred »ker« smešna. Ker »ampak da« in »toda ker« spadata popolnoma skupaj. Postranski stavek se začne že z »ampak« in »toda«, ne šele z »da« in »ker«. Tudi »češ da« ni vzroka z vejico ločiti. Še manj pa »namesto da«. In vendar tudi med to vtikajo vejico, ko sta vendar obe besedi neločljivi, kakor bi bili ena beseda. Enako se pred »kakor« stavi vejica le, kadar se začinja z njo nov postranski stavek, ne pa, kjer je golo primerjanje. »Tako, kakor je bilo lani«; toda »tako kakor lani«.

Bodi dovolj! Mnogo bi se dalo še pisati o tem, kako Slovenci svojega jezika ne znajo ali ga brez potrebe pačijo. Pa ti primeri naj zado-
 stujejo. Hoteli smo samo nakratko pokazati, kako je treba napake odpravljati in za lepoto jezika skrbeti. Drugo pa bodi prepuščeno poklicnim možem, strokovnjakom, jezikoslovcem! Tem gospodom bodi priporočeno, naj od-
 slej bolj skrbijo za pravilnost in lepoto slovenščine kakor so doslej! Saj se mnogo pečajo z jezikoslovjem. A zdi se nam, da jim je jezik le preveč predmet raziskavanja, premalo pa skrbe za to, da bi se sadovi njih raziskavanja dejansko res prav uporabljali. Znanstvenemu delu vsa čast! Toda siva je vsa teorija, zeleno je samo drevo resničnega življenja. Zato bi morali vse napake, ki jih zdaj po časnikih in knjigah mrgoli, dosledno in odločno preganjati in žigosati. In ko bi se tako delalo, ni dvoma, da bi se namen dosegel: da pridemo do poštene pravilne slovenščine.

Ker so pa tudi med jezikoslovci različni nazori, je — ako hočemo kdaj doseči v pisanju edinost — neogibno potrebno, da se ustvari jezikovni svèt, ki naj urejuje in določa našo pisavo. Brez takega regulatorja ne bo edinstvi in ne pravilnosti.

Ako kako društvo ali kak krog znanstvenikov tega dela ne vzame resno v roke, potem naj bi naša prosvetna uprava posegla vmes, poklicala pristojne može in jim poverila to nalogo. Pritegne naj pa poleg jezikoslovcev tudi nekaj praktikov, pisateljev. Mi drugi bi pa lepo prosili, da bi se vse to delo ne zgubilo samo v znanstvenem razglabljanju, marveč naj bi skrbeli tudi za dejansko pravilno pisanje. Jezikovne finese so že lepe; toda preden se pezdird odpihne, je treba bruna odvaliti. In preden se rožice sadijo, se mora močvirje osušiti.

Potrebno pa bi bilo tudi, da bi tudi po naših knjigah in listih pazili na napake in jih popravljali, ker se po njih širi med ljudstvom znanje ali neznanje slovenščine. Tudi bi bilo treba preudariti, na kak način bi se dale napake, ki so se v slovenščino vteple, odpraviti.

Slovenci, učimo se svojega jezika, vkolikor ga ne znamo, da mu ne bomo delali nečasti! Govorimo pravilno — pa tudi naravno, nepri-siljeno, nezumetničeno, podomače, ker tako je najlepše! Tako, kakor vas je učila mati. — če ni že tudi ona pokvarjena po piscih in pisateljih, ki slovensko ne znajo!

ZA NAMEČEK

Ko govorimo že o narodnih rečeh, narodnem jeziku, morda ne bo neumestno, ako tukajle izlijem še svoje narodno bolečino, ki jo čutim že dolgo.

Kako malo se mi brigamo za naše rojake izven Jugoslavije!

Ne rečem, da se zanje ne brigamo prav nič, gotovo pa veliko premalo. Široka masa ljudstva našega, ne samo kmečkega, marveč tudi mestnega, polinteligentna in tudi inteligentna, se za té Slovence sploh ne zanima.

Hočete dokazov? Pa koliko bi jih lahko našteli! Z veliko težavo se je nedavno za neki velevažen narodni namen, za kulturno delo Slovencev izven Jugoslavije, v Ljubljani s silo dobilo 30.000 Din. V enem samem ljubljanskem kinu se pa le eno nedeljo potroši 30.000 Din. Ljudje si hočejo zabave, hočejo biti veseli, letajo okoli po deželi, po hribih, skačejo, plešejo, se dričajo, pojejo, pijejo, vriskajo. — komu pridejo na misel koroški ali primorski Slovenci, kako so vtesnjeni, da se kar ganiti ne morejo in na Primorskem niti ene slovenske pesmi zapeti ne smejo! Naši ljudje si pa zaradi tega življenja kar nič ne grenijo.

Čemur se ne morem načuditi, je pa to, da nisem našel potrebnega zanimanja za to niti pri onih, ki stisko naših rojakov čutijo na lastni koži — tostran, včasih celó onstran meje. Kakršne skušnje sem jaz v tem oziru doživel, je neverjetno!! Ne morem naštevati posameznosti. Samo nakratko: Večkrat že sem take, ki so doma onstran meje, prosil za razgovor. jih vabil, da bi se pogovorili, če bi se ne dalo za primorske in koroške Slovence kaj več storiti, pa še — odgovora nisem dobil!! Na dvakratno, trikratno povabilo, ustno ali pisмено, nobenega odgovora! Nikoli! In to od takih, ki bi jim bilo treba samo par korakov storiti v ta namen. Neumljivo! Človek bi šel vrh Triglava, ko bi mu kdo le pomignil, da bi rad mojim ožjim rojakom kaj pomagal. — Enkrat pa na priporočeno pismo in zopet na drugo pismo šele čez nekaj tednov eno brezpomembno dopisnico. In ko smo nekje vendar — in sicer s takimi, ki so za to poklicani! — po dolgem, živahnem razgovoru sklenili in si trdno zaobljubili, da hočemo ukreniti nekaj izdatnega, se potem izmed teh dogovornikov nobeden niti zmenil več ni za dotični dogovor in sklep! Nihče niti enkrat ni poprašal, če je kdo kaj storil ali nič! In ko sem na to spominjal in opominjal, da je naša častna dolžnost, da ostanemo dani si besedi zvesti, — zopet nič in še enkrat nič!! Zakaj bi se potem hudovali nad tujci, če ne čutijo potrebe, Slovencem dati več pravice!

Tako se »rešujejo« naši bratje!!

Koroški Slovenci potrebujejo pomoči od naše strani v dušnem pastirstvu. Avstrijska vlada ne brani, da bi ne smeli hoditi nekateri duhovniki od tukaj gor pomagat. Pa ravno, ko sem to želel in prosil: Pridimo skupaj in napravimo cel načrt, po katerem bi se ta pomoč vršila! — nisem na trikratno prošnjo dobil odgovora!!

Da smo Koroško sami zabrečkali, to je gotovo. Toda kar je, je! Vprašanje je, če se zdaj ne da še kaj več storiti. Ob obletnici koroškega plebiscita beremo navadno po časnikih spet kak mogočen vzklik, da nanje ne bomo pozabili itd. Potem je pa spet celo leto tiho.

Med drugim smo brali ob taki priliki tudi tole besedo: »Mi še nismo izčrpali vseh sredstev, da bi Avstrijce pritisnili, naj dajo Slovencem njih pravice.« — Tako!! Niste izčrpali vseh sredstev?! Da, nismo jih izčrpali! V celih 18 letih ne! Resnično!! In to je tisto, kar je posebno neumljivo!

Na kaj je tukaj pisec mislil? Brez dvoma na »junktim« med pravicami Nemcev v Jugoslaviji in Slovencev v Avstriji. Da, da, to, to! — Nimamo vpogleda v politično kuhinjo; a pamet nam pove, da je med pravicami Nemcev v Jugoslaviji in Slovencev v Avstriji neka zveza, neka medsebojnost, ki bi se dala ki bi se morala izrabiti v prid Slovencem. Kake narodne ugodnosti uživajo Nemci v Jugoslaviji! Nimamo pri roki številke, a brali smo že, da imajo veliko število svojih ljudskih šol, celo svoje učiteljišče, ako ne morda tudi gimnazije. Slovenci na Koroškem pa niti ene ljudske šole! Nemcem teh pravic nočemo kratiti. Pravica vsem in vsakemu! Zato pa tudi koroškim Slovencem!

Kako se brigajo za svoje ljudi izven svojih meja Nemci in Italijani! Brigajo za vsakega posameznika! Pa sta to velika naroda in bi se jim toliko ne poznalo, če zgubijo nekaj tisoč svojih. Pri nas se pa to nekaj pozna! Njih briga in naša briga je ravno v nasprotnem razmerju, kakor bi morala biti! Njim bi se ne bilo treba brigati za vsakega poedinca svojega rodu, nam pa. Je pa ravno narobe.

Zdaj pa je vprašanje, ali bi se res ne mogla koroški vladi staviti zahteva: Aut — aut! Ali — ali! Ali vi daste Slovincem na Koroškem, kar jim gre, ali pa tudi mi vzamemo Nemcem pri nas, kar imajo! — Ker je Nemcev tukaj veliko več kakor Slovencev tam gori, bi bil zato pritisk tem lažji!

Pravim: Koroški vladi. Ker odločilna pri tem ni toliko osrednja avstrijska vlada kakor koroška deželna. Avstrijske dežele imajo namreč veliko avtonomijo, večjo kakor naše banovine, — dasi so avstrijski Nemci vsi en rod z eno zgodovino, kar pri nas v Jugoslaviji nismo. Ravno narobe je torej, kakor bi imelo biti! Tam ne potrebujejo posamezne dežele toliko samostojnosti kakor pri nas, ki smo mnogo bolj različni med seboj. Zdaj se pa pri nas očita avstrijski vladi, ki hoče veljati za krščansko, da ne ravna krščansko. Toda da ima osrednja vlada dunajska dobro voljo, kaže to, da imajo Gradiščanski Hrvatje, ki jih je manj kakor koroških Slovencev, popolnoma hrvaške šole. Mi bi torej imeli opraviti le bolj s koroško deželno vlado. In tej (!) nasproti si ne upamo napraviti potrebnih korakov!!

Po moji misli bi ne bilo nič lažjega kakor to. Saj se vendar delajo med državami vedno pogodbe, v katerih se dovoljujejo pravice z ene strani za pravice z druge strani.

Ali ste pa že kdaj slišali, da bi bila naša vlada koroški stavila tako zahtevo? Ne spominjamo se, da bi bili kdaj o tem brali. Pa tudi se ne spominjamo, da bi bil kdo tako zahtevo vladi stavil. Niti v časnikih, niti na zborovanjih, niti v narodni skupščini, niti v senatu.

Ali je mar res vsak poskus brezuspešen? Da bi se nič ne doseglo, če bi naša vlada na koroško na ta način pritisknila, tega naj mi nihče ne trdi! Če delajo države med seboj

trgovske pogodbe s stalnim pogojem »dajdam«, ali bi res ne bilo mogoče take pogodbe napraviti tudi za narodne pravice? Zakaj se torej ne zgodi?! Kje tiči vzrok? Ali naša vlada noče? Ali ne more? Ali ne sme? Kako da vendar ne?! To bi mi želeli vsaj vedeti. Pa nam ni še nihče povedal. Tudi še nihče tega pojasnila zahteval. Dočim imajo Nemci vsakega slehernega Nemca izven »rajha« v razvidu in povsod zastavljajo ves svoj vpliv in svojo moč v prid in v obrambo svojih sonarodnjakov.

Če Srbi ne čutijo toliko te potrebe in ne načnejo te zadeve sami, kako da se v celi Sloveniji vsa ta dolga leta ne sliši noben glas po tej zahtevi?! Ne čuti niti najmanjši pritisk na vlado, naj bi vendar uporabila svojo moč, da to doseže. O tem ne slišimo nikjer nobenega glasu. Neumljivo!!... Ali naj se koroški Slovenci res kar mirno vležejo k smrtnemu spanju?!...

Kako je že rekel nekoč g. Finžgar? »Vsak narod ima tako usodo, kakršno zasluži!...«

* * *

Tole je bilo pisano v »Slovincu«, da je lahko vsa Slovenija brala. Potem je bilo isto še enkrat ponovljeno v istem listu in govorjeno na izseljenškem kongresu. Ugovarjal ni nihče ne ustno ne pismeno, oziroma: ne navedel kakih razlogov, da je to nemogoče. Nasprotno: odobraval so in pritrjevali.

In kaj se je zgodilo na vse to?... Nič! Pač beremo po naših listih tožbe, da koroški Nemci Slovincem ne dajo nobenih šol in nobenih pravic, Nemci v Jugoslaviji pa da imajo svoje šole in vse pravice. Toda za kak odločilen, upravičen in mogoč korak se nihče ne zgane, nihče o tem tudi ne zine... Mi znamo kvečjemu samo zdihovati in stokati, kake krivice se nam gode; sami pa ne storimo najpotrebnejšega in najlažjega, da bi pomagali rojakom!

Nemci v Jugoslaviji so že sami stavili take zahteve — Slovenci pa ne, dasi bi bila to najprej naša stvar! Že pred petnajst leti bi se bilo moralo to zgoditi, namesto da smo samo tožili, kako so Nemci krivični, — a se še do danes ni! Kaj delajo naši politiki, da ni še nihče čutil potrebe po taki zahtevi?! Kaj »Koroški klub?« Kaj koroški Slovenci sami? Saj se vendar po vsem svetu vsak dan delajo take pogodbe: Jaz dam to tebi, a ti daš to meni! Samo tepec drugače ravna. Ali pa prav velikodušen človek, ki je zadovoljen, da je le on pravičen, četudi drugi njemu niso. Zares, mi smo silno velikodušni nasproti drugim: tako, da bo pri tej velikodušnosti koroških Slovencev — konec...

Stvar je jasna kakor $2 \times 2 = 4$ ali $4 - 2 = 2$. Povejte, zakaj se torej ne zgodi?! — In kakor na šolskem polju, tako **na vseh področjih.**

Nekaj podobnega je na Primorskem. Tam res ne moremo staviti italijanski vladi zahteve: ali — ali! A ob obisku ministrskega predsednika Stojadinovića v Rimu se nam je obetal, da se bodo neznosne jezikovne razmere med primorskimi Slovenci vsaj ublažile, da bodo smeli izdajati svoj list itd. — Tega je zdaj že tri mesce, a napovedanih olajšav ni čutiti nič. Italijanske pošte še vedno mečejo slovenske časnike od tukaj proč! — Ob povratku so mnogi Stojadinovića v Ljubljani na kolodvoru navdušeno pozdravljali. Toda — ali je pa kdo g. Stojadinovića že vprašal ali dal vprašati, kdaj da vendar pridejo tiste olajšave? Vse je tiho, — kakor da nam je vse prav!... Zadovoljni Kranjci!

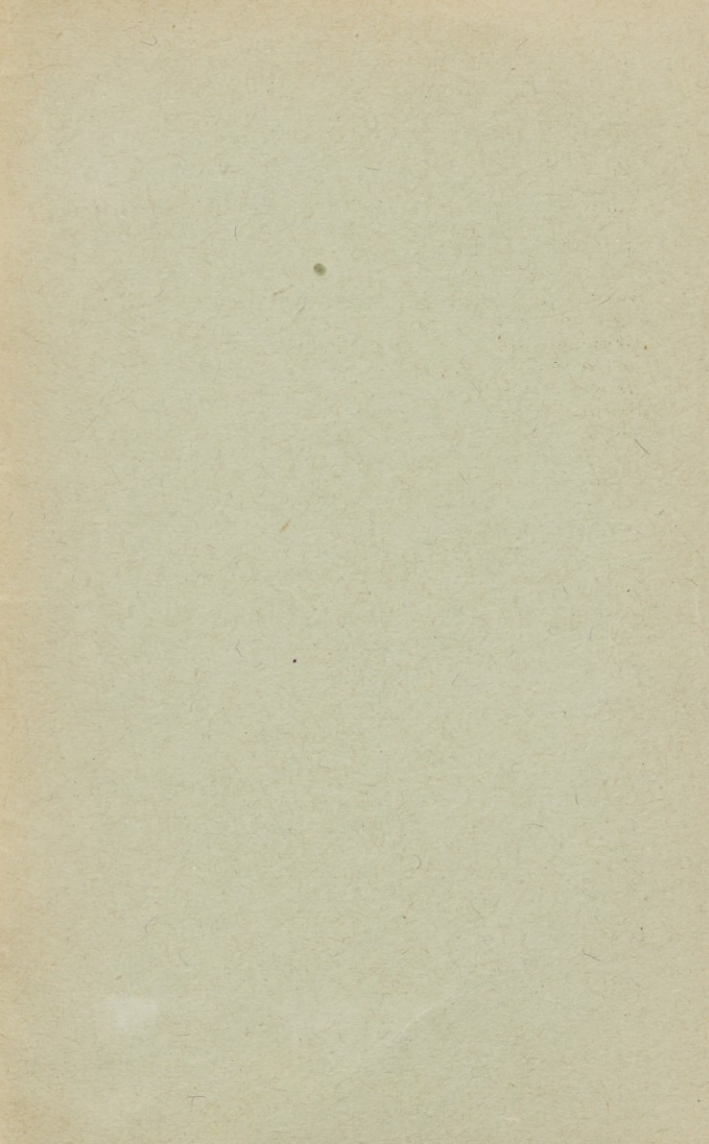
Bog se nas usmili! Ne, — kdor sam noče rabiti sredstev, da se ohrani pri življenju, mu tudi Bog ne more pomagati...

Slovenci, ali boste ganili mazinec za rešitev svojih rojakov?!...

KNJILNICA

00000476745

UNIV. KNJIZNICA
Ljubljana

108168

Ta (16°)